

УДК 330.341.1

ТЕХНОПАРКИ В УКРАЇНІ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Тараненко О.М., к.і.н., доцент кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси

Корновенко С.В., д.і.н., професор, завідувач кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси

Тараненко О. М., Корновенко С. В. Технопарки в Україні як елемент інноваційної інфраструктури.

У статті розкрито історію розвитку технопарків України з моменту їх утворення і до тепер. З'ясовано, що технопарки є однією з найбільш вдалих форм інтеграції науки та виробництва. Проаналізовано останні дослідження українських учених, що вивчали питання створення та функціонування технопарків в Україні. Охарактеризовано сучасний стан, тенденції діяльності, окреслено основні проблеми на шляху розвитку українських технопарків у системі вітчизняної інфраструктури. Виявлено відмінності створення і функціонування українських технопарків від закордонних, зумовлені особливостями вітчизняної економіки. Висвітлено суть, основні завдання та призначення технологічних парків як одного із ефективних засобів поліпшення інноваційного розвитку. Проаналізовано законодавче регулювання діяльності технопаркових інноваційних структур. З'ясовано недосконалість правової бази інноваційної діяльності. Наголошено на важливості ролі, що виконують технопарки на сучасному етапі розвитку промисловості України. Наведено низку несприятливих факторів, що впливають на формування та діяльність технопарків в Україні.

Taranenko O, Kornovenko S. Technological parks in Ukraine as an element of innovative infrastructure.

In the article is exposed history of development of technological parks of Ukraine from the moment of their formation and to present time. It is found out, that technological parks are one of the most successful forms of integration of science and production. The analysis of the last researches of the Ukrainian scientists that studied the problems of creation and functioning of technological parks in Ukraine is conducted. The modern state and tendencies of their activity are described, basic problems are outlined on the way of development of home technological parks in the system of home infrastructure. The differences of creation and functioning of Ukrainian technological parks are educed from foreign, in connection with the features of home economy. Essence, basic tasks and setting of technological parks, is reflected as one of effective facilities of improvement of innovative development. The legislative adjusting of activity of technological parks of innovative structures is analyzed. Imperfection of legal base of innovative activity is found out. It is marked on importance roles that execute technological parks on the modern stage of development of industry of Ukraine. A row over of unfavorable factors that influence on forming and activity of technological parkas in Ukraine is brought.

Тараненко О. Н., Корновенко С. В. Технопарки в Украине как элемент инновационной инфраструктуры.

В статье раскрыта история развития технопарков Украины с момента их образования и до настоящего времени. Выяснено, что технопарки являются одной из наиболее удачных форм интеграции науки и производства. Проведен анализ последних исследований украинских ученых, которые изучали вопросы создания и функционирования технопарков в Украине. Охарактеризовано современное состояние, тенденции деятельности, очерчены основные проблемы на пути развития украинских технопарков в системе отечественной

інфраструктури. Выявлены отличия в создании и функционировании украинских технопарков от заграничных, обусловленные особенностями отечественной экономики. Отражена суть, основные задания и назначения технологических парков как одного из эффективных средств улучшения инновационного развития. Проанализировано законодательное регулирование деятельности технопарковых инновационных структур. Выяснено несовершенство правовой базы инновационной деятельности. Отмечена важная роль, которую выполняют технопарки на современном этапе развития промышленности Украины. Приведен ряд неблагоприятных факторов, которые влияют на формирование и деятельность технопарков в Украине.

Постановка проблеми. Аналіз світового досвіду показує, що економічне зростання розвинутих країн та їх окремих регіонів вже давно базується на використанні сфери знань і високих технологій, а їх ефективно поєднання гарантує прогресивний розвиток нації та людства. Однією з найбільш вдалих форм такої інтеграції є технопарки, які водночас є важливим елементом інноваційної інфраструктури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. І. Антіпов проаналізував вплив технопарків на інноваційний розвиток [1], І. Каленюк та О. Сакун висвітлили основні проблеми українських технопарків [2], А. Продиус, О. Дорошко визначили сутність та призначення технологічних парків [3; 4], С. Ревуцький у своїх працях дослідив розвиток інноваційної інфраструктури в Україні загалом та діяльність технопаркових інноваційних структур зокрема [5; 6].

Мета статті – дослідити етапи становлення та проблеми розвитку технологічних парків в Україні.

Викладення основного матеріалу. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність», інноваційна інфраструктура – сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо) [7]. В науковій літературі під інноваційною інфраструктурою розуміють організації (установи), які сприяють здійсненню інноваційної діяльності, себто комплекс організацій (установ), що мають підлеглий і допоміжний характер, які обслуговують інновацію і забезпечують умови нормального протікання інноваційного процесу. До складу інфраструктури входять: інноваційно-технологічні центри, технологічні інкубатори, технопарки, учбово-ділові центри і інші спеціалізовані організації [8, С. 60].

Технопарк – науково-виробничий територіальний комплекс, головне завдання якого полягає у формуванні максимально сприятливого середовища для розвитку малих і середніх наукомістких інноваційних фірм. У структурі технопарків представлені такі центри: інноваційно-технологічний, навчальний, консультаційний, інформаційний, маркетинговий, юридичний, фінансовий, економічний, промислова зона [1, С. 3].

Створення та функціонування технопарку спрямовані на максимальне зближення науки та виробництва, прискорення передачі та впровадження результатів науково-дослідної діяльності у сферу матеріального виробництва для їх комерціалізації. Він засновується для розвитку та просування наукомістких технологій, формування та підтримки нових ризикових проектів та підприємств, що їх упроваджують [9, С. 189-190].

У новітній час у світі функціонують понад 500 технопаркових структур, у США їх налічується більше 160, у Японії – близько 50, Китаї – понад 50, Великій Британії – 46, Франції – понад 50, а в Швеції та Фінляндії – відповідно, 16 і 17. Понад 100 наукових і технологічних парків функціонують у країнах Центральної та Східної Європи, більше 50 – у Росії [6, С. 64].

Українська практика заснування технопарків пішла відмінним від загальної моделі шляхом, що викликає інтерес та необхідність її вивчення. Перша ідея створення технопарку виникла на основі розформованої ракетної бази біля м. Броди Львівської області. За

найактивнішої участі центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України був підготовлений пакет документів, на базі якого в 1994 р. був виданий Указ Президента України від 25 березня 1994 р. № 113 «Про проведення економіко-технологічного експерименту щодо розвитку інноваційного підприємства у Бродівському районі Львівської області шляхом створення територіального інноваційного центру (ТІЦ) «Броди».

Та, на жаль, цей перший крок зі створення технологічного парку не вдалося через кілька причин. У процесі формування першого технологічного парку в Україні влада в м. Бродях змінилася, нові керівники не виявили зацікавленості в продовженні експерименту і він поступово перестав діяти. В Бродях не було потужного наукового центру та необхідних інвестицій, насамперед іноземних [5, С. 298].

Уперше законодавче врегулювання ідея створення технопарків в Україні отримала в 1996 р. у розпорядженні Президента України № 17/96-рп «Питання створення технопарків та інноваційних структур інших типів», на доповнення та конкретизацію якого було затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 549 від 22 травня 1996 р. «Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів» [9, С. 191].

Власне історія становлення технопарків в Україні бере свій відлік з 1997 р., оскільки саме тоді з метою стимулювання інновацій і впровадження наукових результатів у виробництво, апробації механізмів підтримки реалізації результатів досліджень було ухвалено Закон України «Про спеціальну економічну зону «Яворів» [10] і створено технологічний парк «Яворів».

У 1999 р. було ухвалено Закон України «Про спеціальну економічну зону туристсько-рекреаційного типу «Курортполіс Трускавець» і створено перший і поки що єдиний в Україні технополіс [11]. Того ж 1999 р. було ухвалено Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», згідно з яким діяло вісім технологічних парків [12]. З 1 січня 2005 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо спеціального режиму інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків», відповідно до якого до дев'яти технопарків, створення яких почалося в 1997 – 1999 рр., приєдналися ще сім [13].

Отже, можна виокремити три етапи у розвитку технопарків в Україні:

- 1) становлення й формування законодавчої бази їх функціонування (1997-1999 рр.);
- 2) піднесення (2000 – 2005 рр.);
- 3) занепад, який розпочався з 2006 р. й триває дотепер.

Відповідно до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», технологічний парк (технопарк) – юридична особа або група юридичних осіб, що діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів з метою створення організаційних засад виконання проектів технологічних парків з виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції [12]. Станом на початок 2014 р., відповідно до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», в Україні створено 16 технопарків: «Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка» (м. Київ); «Інститут електрозварювання імені Є.О. Патона» (м. Київ); «Інститут монокристалів» (м. Харків); «Вуглемаш» (м. Донецьк); «Інститут технічної теплофізики» (м. Київ); «Київська політехніка» (м. Київ); «Інтелектуальні інформаційні технології» (м. Київ); «Укрінфотех» (м. Київ); «Агротехнопарк» (м. Київ); «Еко-Україна» (м. Донецьк); «Наукові і навчальні прилади» (м. Суми); «Текстиль» (м. Херсон); «Ресурси Донбасу» (м. Донецьк); «Український мікробіологічний центр синтезу та новітніх технологій» (УМБІЦЕНТ) (м. Одеса); «Яворів» (Львівська область); «Машинобудівні технології» (м. Дніпропетровськ) [12].

З 16 технологічних парків, які визначені в Законі України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків» насправді функціонують лише 8: «Інститут електрозварювання імені Є.О. Патона», «Інститут монокристалів», «Вуглемаш», «Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка», «Інститут технічної теплофізики», «Укрінфотех», «Київська політехніка» та «Інтелектуальні інформаційні технології» [5, С. 235].

Завдяки розвитку технопарків в Україні можна активізувати вирішення багатьох наболілих проблем: по-перше, прискорити процеси передачі у виробництво науково-технічних розробок і знань, отриманих у результаті фундаментальних та прикладних досліджень; по-друге, активізувати становлення і розвиток малого інноваційного та виробничого підприємництва; по-третє, мобілізувати фінансові ресурси приватного сектора, підприємств, банків, органів влади для розвитку інноваційної діяльності; по-четверте, оптимізувати розміщення виробництв, праці і капіталу у тих регіонах, де розвинуті технопарки; по-п'яте, створювати нові робочі місця з виробництва наукомісткої продукції навіть у регіонах, де немає технопарків [14, С. 114].

Разом із тим, досвід технопарків в Україні доводить, що їх функціонування пов'язане з цілою низкою проблем. По-перше, понад 99 % реалізації інноваційної продукції припадає на три технопарки, створені на базі провідних наукових організацій Національної академії наук України – Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона, Інституту монокристалів і Інституту фізики напівпровідників ім. В.Є. Лошкарьова. По-друге, нестабільність державної політики з підтримки технопарків позначилася на ефективності їхньої діяльності. По-третє, отримані результати засвідчують необхідність посилення їх організаційно-правової форми з метою зміцнення позицій та ролі технопарків в інноваційному розвитку країни [2, С. 11].

Недосконалість правової бази інноваційної діяльності на сьогодні посилює практика призупинення окремих статей чинних законів законодавчими або підзаконними актами. Так, статтями 21 і 22 Закону України «Про інноваційну діяльність» передбачалося стимулювання інноваційної діяльності шляхом встановлення податкових пільг. Проте чинність цих статей була призупинена спочатку в 2003 р., а потім і в 2004 р., у 2005 р. – повністю скасована. За сучасних умов, при відсутності бюджетної підтримки інноваційної діяльності, цей закон є просто декларативним.

На відміну від іноземних технопарків, які були розраховані на створення та залучення до реалізації інноваційних проектів нових фірм і компаній, венчурних фондів під загальним керівництвом провідної наукової установи, в Україні заснування перших технопарків здійснювалося на базі провідних наукових центрів, які користувалися широким авторитетом у науковому світі, із залученням до реалізації їхніх проектів уже відомих підприємств, які протягом років були їхніми надійними партнерами [15, С. 17].

Створення мережі українських технопарків відбувається в умовах ринку науково-технічної продукції, що формується в Україні під впливом низки несприятливих факторів, найважливішими є такі: - обмежений попит на інноваційні пропозиції всередині країни; низька платоспроможність вітчизняних споживачів нової техніки; обмежені можливості фінансування інноваційної діяльності з державного бюджету; відсутність зацікавленості фінансових і банківсько-кредитних систем у підтримці інноваційних проектів; наявність конкуренції на внутрішніх ринках з боку західних фірм розробників технологій, виробників і постачальників матеріалів, устаткування й технологій у цілому; прагнення західних замовників без скільки-небудь істотних інвестицій комерціалізувати в своїх інтересах наявний в Україні науковий потенціал, в першу чергу з технологій подвійного призначення; політична нестабільність в Україні.

Висновки: Сьогодні технопарки є єдиною в Україні формою інноваційної діяльності, що реально діє. Розмови про створення в країні національної інноваційної системи так і залишаються розмовами. Українські технопарки створені відповідно до Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків», значно відрізняються від класичних технопарків у зарубіжних країнах. Внаслідок змін

законодавства (повного виключення з нього будь-яких заходів державної підтримки інноваційної діяльності), а також внаслідок широкої кампанії витиснення технопарків з економічного й громадського життя країни, умови діяльності технопарків не є сприятливими.

Список використаних джерел:

1. Антипов І. Інноваційний розвиток національної економіки в контексті створення інноваційних інфраструктур в освітній галузі / І. Антипов // Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. – 2010. – Вип. 148. – С. 1 – 8.
2. Каленюк І., Сакун О. Розвиток технопарків в Україні: історія та проблеми становлення / І. Каленюк, О. Сакун // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2011. – №2 (10). – С. 9 – 15.
3. Продіус О. Інноваційний розвиток промисловості: реалії та перспективи / О. Продіус // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – №1, Т. 1. – С. 106 – 109.
4. Дорошко О. Технопарки як засіб стимулювання інноваційної діяльності / О. Дорошко // Ефективна економіка [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=507>.
5. Ревуцький С. Технологічні парки в Україні як важлива форма інноваційної інфраструктури / С. Ревуцький // Інноваційна інфраструктура в контексті національної інноваційної системи (економіко-правові проблеми): монографія / за науковою редакцією О. Бутнік-Сіверського. – К.: НДІ ІВ НАПрНУ, «Лазурит-Поліграф», 2011. – С. 234 – 240.
6. Ревуцький С. Застосування інтелектуальної власності в умовах діяльності технопаркових інноваційних структур / С. Ревуцький // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2012. – №1 (63). – С. 63 – 72.
7. Закон України «Про інноваційну діяльність» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
8. Нежиборець В. Інноваційна інфраструктура: проблеми, перспективи, рішення / В. Нежиборець // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2007. – № 5 (37). – С. 60 – 69.
9. Атаманова Ю. Теоретичні проблеми становлення інноваційного права України / Ю. Атаманова. – Х.: Факт, 2006. – 256 с.
10. Закон України «Про спеціальну економічну зону «Яворів» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/402-14>.
11. Закон України «Про спеціальну економічну зону туристсько-рекреаційного типу «Курортполіс «Трускавець» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/514-14>.
12. Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/991-14>.
13. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо спеціального режиму інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1702-15>.
14. Заблоцький Б. Економіка й організація інноваційної діяльності: Навч. посібник.: 2-ге вид. / Б. Заблоцький. – Львів: «Новий Світ – 2000», 2012. – 427 с.
15. Семиноженко В. Технологические парки Украины: первый опыт формирования инновационной экономики / В. Семиноженко // Экономика Украины. – 2004. – №1. – С. 16 – 21.

Ключові слова: технопарк, інноваційний центр, інноваційна інфраструктура, інноваційна діяльність, ринок.

Ключевые слова: технопарк, инновационный центр, инновационная инфраструктура, инновационная деятельность, рынок.

Key words: technological parks, innovative center, innovative infrastructure, innovative activity, market.